

AKTİF ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNDEN BULDURMA (SOKRATES) YÖNTEMİ

Doç.Dr. Mehmet Zeki AYDIN¹

Bu makalede aktif öğretim yöntemlerinden Buldurma (Sokrates) yöntemi ele alınmıştır. Bunun için önce Sokrates'in felsefede bu yöntemi uygulayışı sonra da eğitimde uygulanışı açıklanacaktır.

PROBLEM

Eğitimde ne öğreteceğiz? sorusunun cevabı eğitimin amaçlarını, nasıl öğreteceğiz? sorusunun cevabı öğretim yöntemlerini, ne ile öğreteceğiz? sorusunun cevabı, eğitim araç ve gereçlerini, eğitimin sonunda ne kadar öğrettik? sorusunun cevabı ise ölçme ve değerlendirme konusunu oluşturur.

Geçen yüzyılda bilgi "kazanılacak " bir şey olarak algılanıyordu. Bunun sonucu olarak da öğrenci üretici ve etkin bir unsur olarak ele alınmak yerine edilgen ve alıcı yani verilen konuları ezberleyen bir konumda idi.

Günümüzde ise bilgi "aranılan ve keşfedilen" bir şey olarak kabul edilmektedir. Bu durumda öğrenci verilen bilgileri belleyen bir kişi değildir. O, öğretimde etkin ve bilgiyi arayan, keşfeden bir özelliğe sahiptir. Bunun sonucu olarak artık öğretme yerine öğrenme ön plâna çıkmıştır. Diğer bir ifade ile öğretim, öğrenci merkezli bir hale gelmiştir. Öğrenci merkezli öğretim yöntemlerine aktif öğretim yöntemleri denilmektedir.

Eğitim, insanların davranışlarında belli amaçlar doğrultusunda değişiklik oluşturma süreci, öğretim ise, plânlı, programlı eğitim çalışmalarının gerçekleşmesini ifade etmektedir. Eğitimin davranış değişikliği olarak tanımlanması ve eğitimin bir sistem olarak ele alınması program geliştirme çabalarına hız vermiştir. Eğitim programları; amaçlar-davranışlar, eğitim durumları (öğrenme yaşantıları) ve değerlendirme olmak üzere üç ana ögeye ayrılır. "Taba, bunlardan öğrenme yaşantılarının önemi konusunda, öğretme işinin bilimsel bulgular ışığında yürütülmesi gerektiğini ileri sürmektedir."²

Variş ise; "Eğitimde yenilenme, her şeyden çok, birey davranışlarının yenilenmesidir. Bunun için de, eğitim amaçlarının saptanması ve bu amaçlar ile değerlendirme arasındaki boşluğun doldurulması gerekmektedir." demektedir.³ Burada ifade edilen boşluk, "neyin "nasıl" öğretileceği konusudur.

İçeriğin öğrencilere en etkili biçimde "nasıl" kazandırılacağı sorusu bizi öğretme yollarıyla karşı karşıya getirir. Öğretim yolları; öğretme yaklaşımı, öğretme yöntemi ve öğretme tekniklerinden oluşur.

Öğretim yöntemi; öğretimde amaçlara ulaşabilmek için, tekniklerin, işlenecek konunun, araç-gereç ve kaynakların bir bütünlük oluşturacak biçimde düzenlenerek hizmete sunulmasında izlenen bir öğretim yoludur.

Öğretim yöntemleri çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Bunlardan birisi de geleneksel ve çağdaş öğretim yöntemleri olarak ikiye ayrılarak yapılan sınıflamadır.⁴

¹ Sivas C.Ü. İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesi

² Nurettin Fidan, **Okulda Öğrenme ve Öğretim** (Ankara 1986) s.4.

³ Fatma Variş, **Eğitimde Program Geliştirme** (Ankara 1988) s. 14.

⁴ Alişan Hızal, **Programlı Öğretim Yönteminin Etkinliği**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay. (Ankara 1982) s. 12.

Geleneksel öğretim yöntemlerinde esas rol öğretmen üzerindeyken, çağdaş yöntemlerde ise hem öğretmenin hem de öğrencinin etkinliği söz konusudur.⁵ Artık öğrencilerin sınıflarda pasif durumda oturarak öğretim görmesi istenmemektedir. Birçok öğretim yöntemine yapılan eleştirilerin çoğu bu noktadan kaynaklanmaktadır.

Bilimsel ve teknik ilerlemelerin bir sonucu olarak öğretme sürecinin yerini alması söz konusu olan, öğrenme sürecinde bir farklılaşma gözlenmektedir. Bugün için önem verilen husus, öğretme ilkesinden çok öğrenme üzerinde olmaktadır. "Mathetic" terimi öğretmeden öğrenmeye geçişi göstermek için kullanılan bir terim olmuştur.⁶

Günümüzde öğretim; öğrenmeye kılavuzluk etme faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple de sadece öğretmenin öğretmesinden değil, öğrenme-öğretme sürecinden bahsedilmektedir.⁷

Yapılan çeşitli çalışmalar, ilerde unutulmaya yüz tutan ve ezberle edinilen bilgilerin zekayı geliştirip biçimlendirdiği varsayımının yanlışlığını ortaya koymuştur. Zihinsel yeti ve yeteneklerin geliştirilmesi, kafaya doldurulan bilgiler yoluyla değil, bilgilerin kazandırılmasında baş vurulan çeşitli yol ve yöntemlerle sağlanır.⁸

Burada bir soru akla gelmektedir. Hangi yol ve yöntemler? Yöntem, bir amaca ulaşmak için takip edilen yol olduğuna göre, genel olarak hayatın her alanında insanlar yöntemli çalışmaya özen göstermişlerdir. Aynı şekilde eğitim öğretim alanında da plânlı, programlı, yöntemli çalışmalar için uğraşmış ve bu arayış devam edecektir. Öğretim yöntemleri "Genel Öğretim Yöntemleri" ve "Özel Öğretim Yöntemleri" olmak üzere iki ayrı şekilde ele alınmaktadır.

Öğretiminde kullanılan birçok öğretme yolu vardır. En çok kullanılanlardan birisi de soru-cevap tekniğidir. Soru-cevap tekniği kaynaklarda Sokrates'e dayandırılmakta, hatta Konfüçyüs'ün de bu tekniği kullandığı söylenmektedir. Bununla beraber soru-cevap tekniği ,çok değişik şekillerde anlaşılmış ve farklı biçimlerde uygulanmıştır. Soru-cevapla ilgili; kathetic yöntem, tektifi yöntem, sokratik yöntem, buldurucu yöntem, doğurtuculuk vb. yöntem ve teknikler kaynaklarda anlatılmaktadır. Ancak, kaynaklarda bu yöntem ve teknikler birbirine karıştırılmış ve net olarak ortaya konulmamıştır.

Öğretim tarihinde çok kullanılmış ve kullanılacak olan bu yöntem ve tekniklerin net olarak ortaya konulmasına ve bunların öğretimde nasıl uygulanabileceğinin açıklanmasına ihtiyaç vardır.

BULDURMA YÖNTEMİ

Genel Olarak

Buldurma yöntemi, öğretme yaklaşımlarından "buluş (keşfetme) yoluyla öğretme yaklaşımı" içerisinde bir yöntemdir. *Buldurma yöntemi; "Önceden düzenlenmiş bir dizi (takım) sorularla öğrencilerin bildiklerinden hareket ederek ona yeni bilgiler öğretme temeline dayanan bir öğretim yöntemidir."*

Buldurma yönteminin temelinde soru - cevap tekniği vardır. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren sürekli bir şeyler öğrenir. Her yeni öğrenilenler, eski bilgi, beceri ve tutumların üzerine bina edilir. Buldurma yönteminde de amaç; insanların bildiklerinden hareketle, önceden hazırlanmış bir dizi mantıkî sorularla yeni bilgilerin öğretilmesidir. Buldurma yöntemi ile soru cevap ve Sokrates yöntemi aynı şeyler midir? Aralarındaki fark nedir? vb. sorulara cevap bulabilmek için Sokrates yöntemi ile soru cevap tekniğini bilmek gerekmektedir. Çünkü kaynaklarda bu yöntemler karıştırılmakta ve net olarak ortaya konulmamaktadır.

⁵ Paul Foulquié, **Dictionnaire de la Langue Pedagogique** (Paris, 1991) s. 159.

⁶ Sabri Büyükdüvenci, **Hayatboyu Eğitim** (Ank. 1986) A.Ü. Sos. B. Ens. basılmamış Dr. tezi, s. 137.

⁷ Bu konuda eser yazan Nureddin Fidan'ın kitabının adı, **Okulda Öğrenme ve Öğretme'dir.** (Ank. 1986).

⁸ Mitat Enç, **Eğitim Ruhbilimi** (İstanbul 1981) s. 205.

Buldurma yöntemi, Sokrates'in felsefi tartışmalarda uyguladığı yöntemin öğretime uyarlanmış şeklidir. Sokrates, soru - cevap tekniğini özel bir anlamda kullanmış ve felsefi tartışmalarında uygulamıştır. Buldurma yöntemi, soru - cevap tekniği ile aynı değildir. Çünkü soru-cevap tekniği sadece Sokrates'in felsefede uyguladığı yöntemle sınırlı değildir. Öğretimde soru çok değişik amaçla kullanılmaktadır. Buldurma yöntemi soru -cevap, takrir, problem çözme, beyin fırtınası, örnek olay incelemesi vb. tekniklerin bir arada kullanılmasından oluşur. Buldurma yönteminde ağırlıklı olarak soru - cevap tekniği kullanılır. Ancak buldurma yöntemi, soru cevap tekniğinin özel bir kullanım şeklidir.

Bu sebeple yöntemin açıklanmasından önce soru cevap tekniği ile Sokrates yönteminin ortaya konulmasına ihtiyaç vardır.

SORU CEVAP TEKNİĞİ

Soru cevap Türkçe kaynaklarda " isticvab metodu"⁹, "soru cevap metodu"¹⁰, "soru-cevap yöntemi"¹¹, "soru cevap tekniği"¹², "soru cevap usûlü"¹³, "tekşiffi usûl"¹⁴, "katehetik metot"¹⁵, "ilmihal usûlü"¹⁶, adlarıyla anılmaktadır.

Klasik Soru Cevap Anlayışı

Soru cevap tekniği batıda " katehetik metot " adıyla önceleri yaygın olarak Hristiyanlığın ilk dönemlerinde kullanılmıştır. Hz. İsa'nın getirdiği dinin ilkelerini öğretmek için kiliselerde görevlendirilen ve "katehet" adı verilen öğreticiler çocuklara, gençlere ve yetişkinlere belli sorular sorarlar ve bunların kısa ve kesin cevaplarını belletmeye çalışırlardı. Zamanla bu tekniği bütün okullar ve öğretmenler benimsemiştir.¹⁷

İslam aleminde soru - cevap tekniği değişik şekillerde kullanılmıştır. Camilerde, "mahalle" ve "sübyan mektepleri"nde çocuklara dinî esasları öğretirken soru-cevap tekniği, batıdakine benzer şekilde uygulanmıştır. Çocukların basit dini kuralları ezberlemeleri şeklinde uygulanan bu tekniğe "ilmihal usûlü" denilirdi.¹⁸

Klasik anlamda soru cevap tekniği, öğrencilerin belli soruların karşılığı olan kalıplaşmış cevapları ezberlemeleri ve o sorular sorulduğunda cevaplarını olduğu gibi söylemeleri esasına dayanır. Bu anlayışın en önemli özelliği, ezbere dayanan bir tekrarlama işlemi olmasıdır. Soru cevap tekniğinin uygulandığı öğretim durumlarında öğrencilerin başlıca görevi, kendilerine sorulacak soruların cevaplarını ezberlemeleri ve değiştirmeden aktarmalarıdır.¹⁹

Soru Cevap Tekniğinin Geliştirilmesi

19.yüzyılın sonuna doğru Amerikalı eğitimci, Mc Murry 1897'de "The Method of the Recitation = Soru Cevap Yöntemi" adlı bir kitap yazmıştır Ancak bu kitabın yayımından 30

⁹ M. Faruk Bayraktar, **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, (İst. 1984) s. 204.

¹⁰ Osman Pazarlı, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metodları**, (İst. 1967) s. 120; **Eğitim Ansiklopedisi** (Ank. 1966) Ansiklopedi Yayınevi s. 648.

¹¹ Bilgin ve Selçuk, **Din Öğretimi** s. 120; Küçükahmet, **Öğretim** s. 44.

¹² Bilin, **Plândan** s. 67.

¹³ Bossing, **Orta** s. 153.

¹⁴ Pazarlı, **Din Eğitimi** s. 32.

¹⁵ Oğuzkan, **Orta** s. 63.

¹⁶ Oğuzkan, **Orta** s. 63.

¹⁷ D. Konstant, **A Dictionary** s.60.

¹⁸ Oğuzkan, **Orta** s.63-64.

¹⁹ J.Leif ve G. Rustin, **Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji**. Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları (Ank. 1974) s. 235.

yıl sonra 1928 de yine bir Amerikalı eğitimci V.T.Thayer, "The Passing of the Recitation = Soru Cevabın Sona Erişi" adlı eserini yayınlamıştır.²⁰

Soru cevap tekniğinin ezberleme ve tekrarlama şeklinde uygulanması çok eleştirilmiştir. Ders kitaplarındaki bilgilerin öğrencilere tümüyle ezberletilmesi önceleri, normal olarak kabul ediliyorken bu yüzyılın başlarında tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim eğitimciler "aktarma ve tekrar etme" yerine "yorumlama, tamamlama ve eleştirme" yapmaya yönelen "düşündürücü soruların sorulmasına önem verilmesini istemektedirler.²¹

Bu yüzyılın ilk yarısında başlayan ve süren çalışmalar sonunda klasik soru - cevap tekniği, yetersizlikleri ve sakıncalarının büyük ölçüde giderilmesiyle yeni bir özellik kazanmıştır. Bugün bu teknik, öğretimde öğrencilerin öğrendikleri bilgileri tekrara yarayan bir araç olmaktan çıkarak, her şeyden önce incelemeye ve araştırmaya yönelen bir teknik olarak kullanılmaktadır.

Soru Cevap Tekniği Nedir?

Bugünkü kullanımına göre soru cevap tekniği, önceden hazırlanmış bir dizi sorunun dershanede öğrenciler tarafından cevaplandırılmasına, tartışılmasına ve bir takım açıklama, yorumlama ve genellemeler yapmasına imkan veren bir öğretim yoludur.

Soru Yeni Cevap Tekniğinin Amaç ve İşlevi

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi soru - cevap tekniği günümüzde sadece tekrarlama değil aynı zamanda düşünmeyi sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Soru - cevap tekniğinin amaçlarının başında, öğrencilerin kişisel yorumlar yapabilme, düşüncelerini serbestçe anlatabilme ve eleştirilerde bulunabilme, başkalarının düşünce öneri ve eleştirilerine de saygı gösterebilme alışkanlığı kazanabilmelerini sağlamaktır. Bu teknik iyi kullanılırsa öğrencilerin, bireysel ayrılıklarını daima göz önünde bulundurmaları şartı ile, birlikte çalışma istek ve alışkanlıklarını da belirli ölçüde geliştirebilir. Bu teknik, öğrencilerin toplumsal hayat ilkelerine ve kurallarına karşı duyarlı olmalarını ve ilgi duydukları konular üzerine daha fazla ilgi duymalarını da sağlayabilir.²²

Yeni soru - cevap tekniği anlayışına göre, öğretim çalışmalarında en önemli unsur soru değil, öğrencilerin verdikleri cevaplardır. Soruya, sadece öğrencilere düşünme ve düşündüklerini söyleme ortamı sağlayan bir araç olarak bakmak gerekir.²³

Yeni soru-cevap tekniğinin amaç ve işlevleri şöyle sıralanabilir:

- 1 - Yapıcı ve üretici düşünmek için özendirici bir ortam oluşturmak
- 2 - Öğrenme faaliyetlerine (derse-konuya) karşı ilgi uyandırmak
- 3 - Bilgileri zihinde sistemleştirmek, analitik düşünceleri uyarmak
- 4 - Sorun çözme tekniğinin temel kurallarını öğretmek
- 5 - Nesnel değerlendirme yeteneğini geliştirmek
- 6 - Öğrencinin yapacağı yeni inceleme ve çalışmalarda rehberlik etmek
- 7 - Düşünceleri bir düzen içinde toparlayıp anlatabilme imkanı sağlamak
- 8 - Öğrencinin faydalı sosyal ilgi ve alışkanlıklarını geliştirmek
- 9 - Öğrencileri işbirliği halinde çalışmayı öğrenecek şekilde yetiştirmek
- 10 - Öğrencilere grup halinde düşünebilme becerilerini kazandırmak
- 11 - Yeni değer ve tutumları cesaretlendirmek
- 12 - Kavramları uygulamaya teşvik etmek
- 13 - Öğrencilerin kendi kendilerini değerlendirmelerini sağlamak

---

²⁰ Bossing, Orta s. 153.

²¹ Oğuzkan, Orta s. 85.

²² Oğuzkan, Orta s. 86.

²³ Oğuzkan, Orta s. 86.

- 14- Öğrencilerin dikkatini sağlamak
15 - Düşünmeye özel bir yön vermek.²⁴

SOKRATES YÖNTEMİ

Buldurma yöntemini iyi anlayabilmek için Sokrates yöntemini bilmek de yarar vardır. Bu sebeple önce Sokrates tanıtılarak yöntemi açıklanacaktır.

Sokrates (Sokrat) Kimdir?

Felsefe tarihinin ünlü düşünürü Sokrates M.Ö. 470 veya 469 yılında Atina'da doğdu. 399'da öldürüldü.²⁵

Sokrates için her şey insandan ibarettir. Bu sebeple hayatını, insanları ve kendini incelemekle geçirmiştir. Yetiştığı dönemde, Atina her bakımdan alçalmıştır. Çevreden buraya gelen halk (köylüler) çalışmanın adiliğini, zevk ve sefaletin lezzetini öğreniyorlardı. Sokrates, hayatı boyunca bu kötülüklerle mücadele etmiş bilge bir kişidir. Yalnız O, kendisinde hiç bir çeşit bilgelik hissetmiyordu. Sürekli olarak kendi bilgisizliğini, hiçbir şey bilmediğini söylüyordu.²⁶

Siyasî hayatın entrikalarını bilmeyen Sokrates'in hayatında, ne okulu ne de kitabı vardır. Nerede bir kalabalık görürse oraya sokulur, konuşmaya başlardı. Onu daima zeki ve meraklı gençler kuşatır, O da büyük bir şevk ve heyecanla onlara yeni bilgiler öğretmeye çalışırdı.

Sokrates kendisi hiçbir şey yazmadığı için O'nun fikirlerini öğrencileri Eflatun 'un Diyaloglar'ı ile Xenophon'un "Sokrates'ten Anılar" isimli eserinden öğreniyoruz.²⁷

Sokrates'in Düşünceleri

Sokrates bilginin insanda doğuştan olduğunu, öğretmenin görevinin, öğrencide esasen var olan bilgileri hatırlatmaktan ibaret olduğunu kabul ediyordu.²⁸ O, hem sofistler tarafından tamamen yıkılmış olan bilimi, bozulmuş olan din ve ahlakı kurtarmak istiyordu. Bunun için, ilmî, dinî ve ahlakî şüpheciliğe neden olan engelleri yıkmak ve yerine sağlam bir yöntem koymak gerekiyordu. Delphe tapınağının kapısının üzerinde yazılı olan, "Kendini bil!" vecizesi O'nun hem yöntemine, hem de felsefesine temel olmuştur. Kendini bilmek, belli bir bilimin konusu değil, tüm bir bilimdir, bilimin kendisidir. Kendini bilen insan, yalnız gerçeği bulmaya yarayan mantık kurallarını keşfetmekle kalmaz, aynı zamanda ahlakî gidış kurallarını, yani, iyi ve kötüyü de elde eder. Kendini bilmek demek aynı zamanda, insanın kendi bilgisizliğini anlaması, sonra ruhta gerçeği meydana getirebilecek ve gerçeğin kurallarını yerine getirebilecek bir çalışmaya girmek demektir.²⁹

Sofistler, bilgide öznenin (suje) rolünü görmüşler, fakat bu noktada şüpheye düşmüşlerdi. Onların bu görelî tavırları ortalığı kargaşaya dönüştürmüş, bilgiye güven kalmamıştı. Sokrates, Sofistlerin insanın kendisini araştırması, kendi üzerinde düşünmesi yolundaki çabalarına katılmış, fakat sana bana göre değişmeyen, herkes için geçerli olan değerleri çıkarmak ve temellendirmek için uğraşmıştır.³⁰

²⁴ Michel Minder, **Didactique Fonctionnelle, Objectifs, Strategies, Evaluation Education** (Bruxelles 1991) s. 122-123.

²⁵ Selahattin Hilav, **100 Soruda Felsefe El Kitabı** (İst. 1981) s. 38.

²⁶ Eflatun'un bütün diyaloglarında bu sözler bulunabilir, örneğin, Menon s. 162.

²⁷ Macit Gökberk, **Felsefe Tarihi** (İst. 1988) s. 48.

²⁸ Platon, **Diyaloglar 1** Menon s. 170.

²⁹ Sena, **Filozoflar c.4**, s. 266.

³⁰ Birand, **İlk Çağ Felsefesi** s. 36; Gökberk, **Felsefe** s. 50.

Sokrates herhangi bir konuda tartışmaya, konuşmaya başladığı zaman önce o konudaki temel kavramları araştırmaya ve tanımlamaya çalışıyordu.³¹ Doğurtma (maieutique) yöntemiyle tikelden tümele, özelden genele, kolaydan zora, olaydan sonuca giderek gerçeği öğrenmeye çalışıyordu. O'nun kullandığı bu yöntem tümevarım yöntemidir.

Ahlak Felsefesi: Sofistlerin şüpheciliği bilimi yıktığı gibi, ahlakı da yıkmıştı. Sokrates bununla mücadeleye başlamış ve bilimle ahlakı birleştirmiştir. Ona göre hayır (iyi) erdem bir bilimdir ve öğretilir. Böylece ahlak ve fazilet aynı zamanda bir eğitim ve öğretim konusu haline gelmiştir.³²

Erdemin bir bilgi olması düşüncesi; iyi yapabilmek için, iyi düşünmek gerektir, gibi basit bir sonucu çıkarmaz, düşünce ile eylem arasında tam bir uyum olduğu sonucunu getirir. Erdemli kimse, böylece mutlu da olacaktır. Böylece O, Yunan ahlak felsefesinin başlıca sorusu olan "mutluluk nedir?" sorusuna da açıklık getirmektedir.³³

Tanrı Anlayışı: Sofistler hemen her gerçeği inkar etmişler, iyi ile kötünün farkı olmadığını savunmuşlar, dinî ve ahlakî değerleri yıkmaya çalışmışlardı. Sokrates, din ve ahlakı Sofistlere karşı savunmuştur. Kendisi ikinci dereceden tanrılara inanmış görünmesine rağmen tek tanrıcıdır. Ona göre bedende egemen olan zihni, nasıl göremiyor, onun varlığını eserlerinden anlıyorsak, görülmeyen Yüce Tanrıyı da eserlerinden keşfedebiliriz.³⁴

Sokrates ruhun ölmezliğine inanır. Eflatun'un çeşitli Diyaloglarında "Hades" (ahiret)den de bahseden Sokrates, insanların arınması ve iyi davranışlarda bulunması gerektiğini, aksi halde azap çekeceğini anlatır.³⁵

Sokrates'in doğurtma yöntemi

Sokrates bilginin insanda doğuştan olduğunu, bunların hatırlanmasıyla bilginin elde edileceğini söylüyordu. Bu doğuştan olan bilgiyi ortaya çıkarabilmek için özel bir çalışma gerekir ki, bu Sokrates'in yöntemini oluşturur. Onun yöntemi iki bölümden meydana gelmektedir. 1- *İronie (alay)* 2- *Maieutique (doğurtma)*.

1- Alay (ironie) bölümü: Sokrates karşısındaki insanların yanlışlarını düzeltmek ve arkasından doğruları göstermek istiyordu. Bunun için de karşılıklı konuşma diyalog yolunu seçmişti. Karşılıklı konuşma esnasında karşısındakine "hiç bir şey bilmediğini" söylüyor ve onun fikirlerini söylettiriyordu. Daha sonra bu düşüncelerin yanlışlarını ortaya koyuyordu. Karşısındakinin yanlışlarını bir bir açıklıyor onunla adeta alay ediyordu. Bu sebeple onun bu ünlü "alaycılığı" yönteminin olumsuz yıkıcı yanı kabul edilmiştir.

2- Doğurtma; maieutique (Fr.), maieutic (İng.), maieutik (Alm.), tevlid (Arapça), istiladiye(Osm.): Bu aşamada karşısındakinin sağlam zannettiği bilgilerini sarstığını görünce Sokrates soru-cevap tekniği ile konuşmaya devam ederek doğruları kendisine bulduruyordu.³⁶

Yani, konuştuğu kimsede doğruyu meydana çıkarmağa girişiyor, onun zihninde saklı olan bilgileri doğurtmaya uğraşıyordu. Bu sanata da, annesinin ebeliğine benzeterek maieutique (doğurtma, doğurtuculuk, doğum yardımcılığı, ebelik) adını veriyordu.³⁷

³¹ Bu konuda şu örneklere bakılabilir. Platon, **Devlet**, Çev: S. Eyüboğlu ve M.A. Cimcoz (İst. 1962) s. 20 vd.; Menon s. 152; Gorgias s. 40 vd.

³² Eflatun, Menon s. 172 vd.; Hıfzurrahman Raşit Öymen, **Eğitim Tarihi I.** (Ank. 1969) s. 28; Orhan Hançerlioğlu, **Düşünce Tarihi** (İst. 1974) s. 77; Sabri Büyükdüvenci, **Eğitim Felsefesi (Yazılar)** (Ank. 1987) s. 56.

³³ Birand, İlk Çağ s. 37.

³⁴ Sena, Filozoflar c. 4 s. 271-274.

³⁵ Eflatun, Phaidon s. 27 vd. Phaidon diyalogu baştan sona ruhun ölmezliğini anlatır. Eflatun, Menon, s. 163.

³⁶ S. P. Little, "Maieutic" **Harper's Encyclopedic Dictionary of Religious Education** (Newyork 1990) s.605-606.

³⁷ Eflatun, Theaitetos, s. 189.

Eflatun'un Theaitetos diyalogunda Sokrates kendi yöntemini yine kendi yöntemiyle anlatıyor:³⁸

Sokratik yöntemin uygulanışı

Sokrates'in yönteminin çok açık bir örneği olan Menon diyalogundan seçilmiş aşağıdaki parçada O, bir köleye hiç bilmediği geometri problemini bulduruyor.

Bu yöntemde uygulanan basamakları şöyle sıralayabiliriz:

1-Sokrates burada, kendisine güvenmediğini ve hiçbir şey bilmediğini söyleyerek konuşmaya başlıyor.

2- Öğrenmenin bir hatırlama olduğunu söylüyor.

3- Köleye bildiklerinden hareketle adım adım yeni bilgiler veriyor.

4- Ona önce anlatıyor, ardından "değil mi?", "olur mu?", "olmaz mı?", "bulunur mu?", "etmez mi?" gibi sorular soruyor.

5- Köle bu sorulara kısa cevaplar veriyor.

6- Böylece köle bir geometri problemini çözmüş oluyor.

7- Bütün bu bilgilerin, kölenin kendisinde olduğunu, onun sadece bu bilgileri doğurduğunu söylüyor.

8- Başka bir konuya geçiyor.

Sokrates'in uyguladığı yöntemi başka bir örnek üzerinde tekrar görelim. Eflatun'un Diyaloglarından Gorgias'da retorik (güzel konuşma, söylev, hatiplik) konusu açıklanmaktadır. Sokrates burada doğurtma yöntemi ile Sofistlerin yanlışlarını ortaya koymaktadır.³⁹ Bu diyalogda Sokrates yöntemini şöyle uyguluyor:

1- Önce karşılıklı konuşmaya karar veriyorlar.

2- Sokrates sorular yöneltiyor.

3- Karşısındakinden kısa cevaplar istiyor.

4- Cevaplar "evet, hayır, öyle, doğru" şeklinde oluyor.

5- Böylece adım adım kendi fikirlerini karşısındakine kabul ettiriyor.

6- Karşısındaki insanın da aynı fikirleri savunduğunu söyleyerek yanlışları ve çelişkileri ortaya koyuyor. (ironie).

7- Tartışmacının konuşmayı bitirmemesi için tekrar konuya çekiyor. Başka bir konuyu tartışmaya başlıyorlar.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi Sokrates'in yöntemini şöyle tanımlayabiliriz. "*Önceden özenle düzenlenmiş sorularla karşısındakinin zihninde saklı olan doğruları açığa çıkarma, böylelikle ona gerçeği buldurma temeline dayanan yöntemdir.*"

Bu yöntem bir tümevarım yöntemidir.⁴⁰ Bu yöntemde daima kolaydan zora, özelden genele, tikelden tümele, olaylardan sonuca giderek gerçeğe ulaşılır. Sokratik yöntemde; kendisi, hiç bir şey bilmiyormuş gibi görünerek, karşısındakini konuşturarak ustalıkla gerçeği buldurma söz konusudur.⁴¹

Sokratik yöntemin birinci basamağı olan "ironi" "alay" basamağında temel amaç, bir konuyu (tanım, sorun) karşısındakine tartışma yoluyla kabullendirmektir. Bunun için de tartışmacıya, önce hiçbir şey bilmediğine inandırma, sonra onun kendi söylediklerindeki çelişkileri ortaya koyarak fikirlerinden vazgeçirme söz konusudur. Bundan sonra tartışmacıya doğru bilgiye ulaşabileceği duygusu verilir. Genellikle Sokrates yönteminin bu basamağı yanlış anlaşılakta ve buna ironi (alay) basamağı denilmektedir. Halbuki Sokrates'in amacı, karşısındaki insanın fikirlerinin yanlış olduğunu ortaya koyduktan sonra onun gerçeği bulması için motive olmasını sağlamaktır. ironi genellikle cynicism, sarcasm rölativizm ve

³⁸ Eflatun, Theaitetos, s. 189-193.

³⁹ Eflatun, Gorgias s. 46 vd.

⁴⁰ Legendre, Dictionnaire s. 372-373.

⁴¹ Hasan Küçük, **Mukayeseli İslâm ve Batı Felsefesinde Sistemik Problemler** (İst. 1980) s. 417.

nihilizm⁴² ile karıştırılmaktadır.⁴³ Halbuki bu basamakta Sokrates kendi fikirlerinin yanlışlığını anlayan kişinin konuşmaya devam etmesi için onu teşvik etmekte, adeta tartışmayı kızdırmaktadır. Daha sonra ise, uygun, sistemli sorularla tartışmacının bilmediği, fakat tartışmayı yapanın bildiği doğrular adım adım buldurulmaya çalışılmaktadır. Yöntemin bu ikinci basamağına maieutique -doğurtma- adı verilir. Bu basamakta kişinin bildiklerinden hareketle yeni bilgiler kendisine buldurulur.

BULDURMA YÖNTEMİ NEDİR?

Buldurma yöntemi, öğrencinin belli bir konuyla ilgili mevcut bilgilerinden hareketle, soru cevap tekniğini kullanarak, yeni bilgilere ulaşmasını sağlayan, öğretmen ve öğrencinin ortak etkinliğine dayalı, güdüleyici bir öğretim yoludur.

Buldurma yönteminin uygulanmasında takrir vb. diğer yöntem ve tekniklerden farklı olarak, dersin başında öğretmen, kavramların ve genellemelerin tanımını öğrenciye vermez. Öğrenci sorulan soruların, verilen cevapların ve örneklerin yardımıyla öğretmenin rehberliğinde kavramlara, genellemelere kendisi ulaşır. Böyle bir uygulamada hem öğrenci, hem öğretmen ortak çaba harcarlar. Öğretmen uygun, mantıklı sorularla öğrencinin mevcut bilgilerden yeni bilgilere ulaşmasını sağlar.

Bu yöntemle yapılan öğretimin, düşünme yeteneğini geliştirmede vazgeçilmez katkıları olduğunu vurgulamak gerekir. Söz konusu öğretim yöntemi, güdüleyici, özendirici ve düşünmeye sevk edici niteliği ile öğretimde önemli bir yere sahip olabilir.

Buldurma yöntemi ile öğrenme ve öğretim sürecinin başlatılabilmesi için temelde şu iki hususun yerine getirilmesi gerekir:

1- Öğretilen bilgiler kendi içinde anlamlı bir bütünlük oluşturacak şekilde sıralanmalıdır.

2- Öğrencide olumlu yönde bir hazırlığın olması gerekir.

Bu iki hususun birincisinde öğretmenin dersi plânlaması, diğerinde ise, öğrencinin yeni bilgiler keşfetmeye istekli ve kararlı olması söz konusudur.

Söz konusu yöntemle işlenen derste, bilgiyi sağlayan, genellemeleri ve kavramları buldurmaya çalışan, bunları açıklamaya yarayan örnekleri seçip öğrencinin hizmetine sunan kişi öğretmendir. Ancak öğretmenin görevi, öğrenciye bilgileri buldurmaya çalışmak, rehberlik etmektir. Böyle bir derste öğretmen çok aktif, öğrenci pasif durumda değildir. Çünkü öğretmen buldurmaya çalışırken, öğrenci de yeni bilgilere ulaşmaya çalışmakta ve fiilen derse katılmaktadır. Yani dersi hep beraber, ortaklaşa işlemektedirler. Ancak işi zor olan yine öğretmendir. Çünkü öğretmen dersin ilerleyişini dikkatle izlemek ve konu dışına çıkmayarak buldurmanın başarıyla sonuçlanmasını sağlamakla görevlidir. O, buldurmayı gerçekleştirebilmek için, birbirini destekleyici ve yeni sonuçlara ulaştırıcı soruları bulmak zorundadır. Yine bu yöntemi uygulamada öğretmenin coşkusu da çok önemlidir. Coşkusuz bir öğretmen, öğrencilerde bulma isteği oluşturamaz.

Bu tür öğrenmede, derse başlarken öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyinin veya giriş davranışlarının belirlenmesi önemlidir. Buldurma yönteminde bilgiler, öğrencinin eski bilgileri üzerine bina edileceğinden, öğrencinin bildiği noktadan başlayabilmek için buna ihtiyaç vardır.

Buldurma yönteminin plânlanışında ve uygulanışında konuların anlamlı, temel ilke ve kavramlara dayalı bütünlük oluşturacak şekilde yapılandırılması gerekir. Ancak, böylece konunun temel öğelerinin ve bunlar arasındaki ilişkilerin kavranması ve böylece yeni bilgilere ulaşılması mümkündür. Bu yöntemde, bilgiler mantıklı bir sıra içinde verilir. Buldurulacak

⁴² *Cynicism*: Toplumun ahlaki değerlerini hiç saymak, vurdumduymazlık. *Sarcasim*: Alaya almak, dalga geçmek, aşağılayıcı söz söylemek. *Rölativizm*: Görecilik. *Nihilizm*: Hiççilik.

⁴³ By Alven Neiman, "İronic Schooling: Sokrates, Pragmatism and the Highen Learnig" **Educational Theory**. (Newyork 1991) vol 41 No. 4, s. 371-384

konunun bir bütünlük içinde, kendisini oluşturan öğelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin görülecek şekilde sıralanması ve işlenmesi gerekir. Bu yöntemde bilgiler, çoğu zaman tümevarım yoluyla buldurulur. Konunun özelliğine göre kavram, ilke ve genellemelere örnekler ve açıklamalar yoluyla ulaşılır. Bunun yanında ilke, genelleme ve kavramlar önce verilerek, bunlara bağlı olarak ayrıntılar ve örnekler öğrenciye buldurulabilir. Söz konusu yöntemin en önemli özelliği bu noktadadır. Öğretmen soru cevap tekniğini ustaca ve bilinçli bir şekilde kullanarak öğrenciyi düşünmeye ve yeni bilgiler keşfetmeye sevk etmektedir. Çağdaş öğretimde de önemli olan, öğrencinin pasif bir alıcı durumda olmaması bizzat öğrenmeye katılmasıdır. Bu yöntemde öğrenme ve öğretme, öğrenci ve öğretmenin ortak çalışmaları sonucunda gerçekleşmektedir.

Buldurma yöntemiyle ders yapmak isteyen öğretmen ,dersin başında basit ve daha önce verilen bilgileri hatırlatıcı bir soru ile öğrencinin dikkatini derse çekebilir. Öğrenciler, öğretmenin yönelttiği sorularla, daha önce gözlem ve tecrübeleriyle elde ettikleri bilgiler arasında ilişkiler kurarak bazı tahminlerde bulunmaya teşvik edilirler. Burada önemli olan, konunun akışı içinde öğrenciyi, iyi plânlanmış ve sorulmuş sorularla düşünmeye ve yeni bilgiler bulmaya yönlendirmedir. Öğrenci soruyu düşünürken veya cevaplandırırken hatalar yapabilir. Bu durumda öğretmen tarafından verilen iyi seçilmiş bir örnek ya da bir başka soru öğrenciyi aydınlatır. Böylece yanlış anlamalar önlenir, eksikler tamamlanabilir, yeni öğrenmeler için ortak temeller oluşturulabilir. Soru sormanın temel amacı da budur.

Buldurma yönteminde, öğrencilerin içinde yaşadığı toplum içinde ve diğer derslerde edindiği bilgileri ve tecrübeleri kullanmaları söz konusudur. Buldurma yönteminde; öğrencinin evi, ailesi, sınıfı, arkadaş çevresi, iletişim araçları ve diğer derslerde edindiği bilgiler; yeni bilgileri, ilkeleri, kavramada ve yorumlamada bir köprü vazifesi görecektir. Öğrencinin bütün bu tecrübeleri, başlangıç noktası olarak alınabilir.

Bu yöntem kavramların, ilkelerin, genellemelerin öğretimine uygundur. Ancak, tarihî olayların öğretimine uygun değildir. Bilindiği gibi direkt olarak gözlenebilen, işitilen ve okunan, benzersiz, tekrarı söz konusu olmayan bir kerede meydana gelen tarihî oluşum ve buluşlar, ancak sunuş yoluyla öğretme yaklaşımıyla öğretilbildiğinden, buldurma yöntemiyle öğretimi söz konusu olamaz. Ancak öğrencinin daha önce, farklı zaman veya farklı konularda öğrendiği olayların hatırlatılması mümkündür. Bu hatırlatma şekli bu yöntemde sürekli kullanılır.

Buldurma yönteminde öğrenciye yeni bilgiler buldurulurken onun daha önce öğrendiği bilgileri diğer alanlara transfer etmesi, analiz, sentez, değerlendirme yapması sağlanmaktadır. Bu sebeple, bu yöntemle, bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme seviyelerinde öğrenme sağlanabilir. Ayrıca öğrenilen bilgiler öğrencinin kendisi tarafından bulunduğu için, öğrenmeler daha kalıcıdır. Çünkü insanlar duyduklarından daha çok kendi söylediklerini hatırlarlar ve geç unuturlar.

BULDURMA YÖNTEMİNİN SEÇİLMESİNDE GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULACAK NOKTALAR

Buldurma yöntemiyle işlenecek bir dersi plânlamadan önce aşağıdaki hususların göz önünde bulundurulmasında fayda vardır.

1- Konu:

Buldurma yöntemiyle ders işlemek istediğimizde konuya bakmak durumundayız. Çünkü her konu bu yöntemle öğretilmez. Buldurma yönteminde esas ,olan öğrencilerin daha önce öğrendiği bilgilerden hareketle yeni bilgilere ulaşmalarıdır. Öğrencinin hiç duymadığı, görmediği, bilmediği konularda bu yöntem uygulanamaz. Yani önceden bilinmeyen tarihî olaylar öğretilmez. Ancak daha önce çevresinde gördüğü, öğrendiği konularda ilkelere, kavramlara, genellemelere ulaşılabilir.

Bu yöntemle soyut konuların işlenmesi de bazen zor olabilir. O halde bir öğretmen, buldurma yöntemi ile işleyeceği bir dersin konusunu incelemeli ve bu yöntemle uygunsuz uygulamalıdır.

2- Öğrencinin Hazırbulunuşluğu (Giriş Davranışları):

Bu yöntemde bilgiler öğrencinin daha önce öğrendikleri üzerine bina edileceğinden öğrencinin hazır bulunuşluğu dikkate alınarak uygulanmalıdır. Şayet işleyeceğimiz konu ile öğrencinin hazır bulunuşluğu birbirlerine uyuyorsa bu yöntemi uygulayabiliriz.

3- Öğrenci Sayısı:

Öğretmen buldurma yöntemini seçerken, sınıftaki öğrenci sayısını göz önünde bulundurmalıdır. Şayet öğrenci sayısı 40'tan fazla ise bu yöntemi kullanmak oldukça zor olabilir. Buldurma yöntemini uygulamada ideal sayı 30 öğrencidir. Bununla beraber. öğretmen biraz daha fazla yorulmayı göze alırsa 50-60 kişilik sınıflarda da uygulanamayacağı söylenemez.

4- Zaman:

Bu yöntemde tanımlar, ilkeler, genellemeler, hükümler öğrenciye hazır verilmediğinden bilgileri buldurmak uzun zamanı gerektirebilir. Bu sebeple, bu yöntem kullanılmaya karar verilirken bu husus dikkate alınmalıdır. Her konu bu yöntemle buldurulamaz. Konunun durumuna göre şayet bazı bilgileri buldurmak çok zor olacaksa, bu yöntem seçilmemelidir. Ancak konunun bir bölümü böyle ise, öğretmen o bölümü başka yöntem ve tekniklerle işlemelidir.

5- Sınıfın Düzenlenmesi:

Buldurma yönteminin başarılı bir şekilde uygulanması için öğrencilerin "U" ya da hilal biçiminde oturmaları uygundur. Böyle bir oturma düzeninde tüm öğrenciler birbirlerini ve öğretmeni rahatça görüp, duyabilirler. Öğrenci ve öğretmenin birbirlerini rahat bir şekilde görmeleri iletişimin daha iyi olmasını sağlayabilir.

6- Öğretmenin Kişiliği:

Bu yöntemde öğretmenin kişiliği de etkili değişkenlerden biridir. Bazı öğretmenler oldukça yumuşak, hoş görülü, sabırlı iken, bazıları ise bu özelliklere sahip olmayabilirler. Aslında her öğretmen böyle olmak durumundadır. Ancak buldurma yönteminde ise öğretmenin sabırlı ve hoşgörülü olması şarttır. Çünkü bu yöntemin uygulanışında öyle anlar olabilir ki, öğrenciler çok basit bir bilgiyi bulamayabilirler. Böyle durumlarda öğretmen sabırla, ipuçları vererek konuyu ilerletmek zorundadır.

7. Öğretmenin Konuyu Çok İyi Bilmesi:

Öğretmen, buldurma yöntemi ile işleyeceği bir dersin içeriğini çok iyi bilmelidir. Çünkü konuyu öğrencilere buldurtabilmesi için buna ihtiyaç vardır. Öğrenciye buldurtmayı düşündüğü konuyu öğretmen, en ince ayrıntısına kadar bilmiyorsa bu yöntem yerine başka yöntemleri tercih etmelidir.

BULDURMA YÖNTEMİNİN PLÂNLANIŞI

Öğretim, plânlı eğitim faaliyetleri olduğuna göre, plânsız, geliş güzel ve düzensiz, bir ortamda ders yapılamaz. Bilindiği gibi plânsızlık, kalitesizliği davet eder. Buldurma yönteminde ise plânlama daha da önemlidir. Bu sebeple, bu yöntemle yapılacak bir öğretim, nitelikli plânlamaya dayandırılmalıdır.

Buldurma yönteminin plânlamasında dikkat edilecek noktalar şunlardır:

1- Öğrencilerin neleri bilmesi, neleri yapabilir duruma gelmesi istenmektedir? Öğrenciler dersin sonunda hangi davranışları kazanmalıdır? İlk olarak bu soruların cevaplarının verilerek dersin amaçları ve davranışları tespit edilmelidir.

2- Belirlenen amaçları gerçekleştirmek için muhteva (konu) tespit edilmelidir. Dersin konusu öğrencilere kazandırılacak davranışlardan çıkarılmalıdır. Yani, kazandırılacak davranışları, konu hem nitelik hem de nicelik yönünden kapsmalıdır.

3- Konunun analizi yapılmalıdır. Buldurma yöntemiyle işlenilmesi düşünülen dersin konusu analiz edilerek yapılandırılmalıdır. Konunun analizinden sonra ders saatine göre sınırlandırılmalıdır. Daha sonra konular basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta, yakından uzağa şeklinde sıralanmalıdır. Bu konuda önemli bir nokta da muhtevanın öğrencilerin seviyelerine göre yapılaştırılmasıdır. Konular, öğrencilerin zihinsel gelişim seviyelerine göre ayarlanmalı ve öğretimde onun çevresi de dikkate alınmalıdır. Bu yöntemde bilgiler mantıklı bir sıra içinde verilir Bu sebeple açıklanacak konunun, bir bütünlük içinde, kendisini oluşturan öğelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin görülecek şekilde sıralanması ve işlenmesi gerekir.

4- Bu yöntemde derse başlarken öğrencinin hazırbulunuşluk seviyesi veya giriş davranışları belirlenmelidir. "Öğrenci kendisine aktarılacak konuda neler biliyor" sorusuna cevap aramak öğretime öğrencinin bildiği noktadan başlayabilmek için gereklidir. Ertürk'ün ifadesi ile "bireyin hazırbulunuşluk seviye eğitim pazarına beraberinde getirdiği ve zaten sahip bulunduğu özelliklerden anlaşılabilir."⁴⁴ Hazırbulunuşluk, öğrencinin bir derse, kursa hareketle tahminde bulunabilir. Öğrencilerin seviyeleri özellikleri bazen o grubu tanıyan diğer girmeden önce dağarcığında getirdikleridir. Öğretim hizmetini bir sistem olarak analiz edenler ise bunu "giriş davranışları" şeklinde söylemektedirler.⁴⁵

Öğretmen sürekli derslerine girdiği sınıfın öğrencilerinin seviyesini bilebilir. Ancak bilmediği bir sınıfta bu yöntemi uygulayacaksa öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf, bölüm vb. özelliklerinden öğretmenlerden sorarak da öğrenilebilir.

5- İstenen bilgiyi sağlayıcı uyarıcılar, kaynak, araç ve gereçler belirlenmelidir. Öğretmen dersin başında veya ortasında konu ile ilgili film, slayt, resim, tablo vb. ders yardımcılarını kullanabilir. Bunun yanında tahtayı da etkin bir şekilde kullanmalıdır.

6- Konunun işleniş basamakları belirlenmelidir. Öğretmen, önce, konuyu öğrenciye buldurtmak için nereden başlayacağını tespit etmelidir. Daha sonra konu nasıl ilerleyecekse o basamaklar da belirlenmelidir. Buldurma yönteminde bilgiler öğrencilere adım adım buldurulduğu için bu önemlidir. Öğretmen dersi plânlarlarken konuyu iyice analiz ettikten sonra, bunu nasıl sunacağını bilmelidir. Burada tümevarım, tümdengelim, çözümleme (analiz), birleşim (sentez), andırma (analoji) yollarından hangisi kullanılacaksa ona göre konu bölünmelidir. Buldurma yönteminde, bilimsel yöntemin düşünme biçimleri kullanılır. Konular bu düşünme süreçlerine göre sıralanmalı ve hangi yol tercih edilmişse basamak basamak oraya ulaşılmalıdır. Örneğin, konu tümevarım yoluyla buldurulacaksa, tekil olanlar, özel olanlar öğrenciye buldurulmalı, bunlar arasındaki bağlardan genellemelere ve ilkelere ulaşılmalıdır Şayet tümdengelim yoluyla konuyu buldurulacaksa, o zaman öğretmen, öğrencilere bir genellemeyi, bir ilkeyi söyleyerek bunun örneklerini buldurabilir.

BULDURMA YÖNTEMİNİN UYGULANIŞI İLE İLGİLİ BAZI HUSUSLAR (İYİ KULLANIM İÇİN REHBER İLKELER)

Buldurma yönteminin istenilen sonuçları verebilmesi için, bu yöntemi kullanırken dikkat edilmesi gereken hususların bilinmesinde fayda vardır. Yöntemin uygulanışında dikkat edilmesi gerekli rehber ilkeler şunlardır:

1- Öğrenciler, buldurma yöntemiyle ders yapmaya istekli ve hazır olmalıdır. Bu yöntemle derse başlamadan önce, öğrencide olumlu yönde bir hazırlığın olması gerekir. Öğrenci yeni bilgiler keşfetmeye istekli ve kararlı olmalı ve mutlaka derse katılmalıdır. Öğrencinin dikkati derse çekilemezse başarı elde etmek çok zordur. Çünkü dikkat, öğrencinin enerjisini belli bir yönde harekete geçirir. Öğretmen için önemli olan, bu enerjiyi nasıl harekete geçireceğidir. Öğrencinin derse ilgisi; konuya girmeden önce ortaya ilginç bir sorun

⁴⁴ Ertürk, Eğitimde s.91.

⁴⁵ Fidan, Okulda s. 107; Sönmez, Program s. 26.

atılması, bir örnek olay, bir fıkra veya kısa bir hikaye anlatılması, görsel ve işitsel ders araçlarından yararlanılması, sınıfa bir tablo veya resim getirilmesi yoluyla sağlanabilir.⁴⁶ Ayrıca konu ile ilgili çarpıcı bir ifade veya ilginç bir soru ile de öğrencinin ilgisi çekilebilir.

2- Sorular iyi hazırlanmalı, mantıklı bir sıra içinde sorulmalıdır. Buldurma yöntemi, sadece soru cevap tekniğini kullanmak demek değildir. Arka arkasına soru sıralanmakla öğrencilere yeni bilgiler kazandırmak çok zordur. Sorular mantıklı bir sıra içinde olmalıdır. Çünkü öğrenci bilgilere basamak basamak ulaşacaktır.⁴⁷

3- Bir sorudan diğerine geçişler doğal olmalıdır. Bir konu anlaşılmadan diğerine geçilmemeli, daldan dala atlanılmamalıdır. Dersi işleme hızı iyi ayarlanmalı, dersin ana noktalarına gereken önem verilmelidir. Konu dışına çıkılmamalıdır. Ancak konu dışına çıkmamak için bir sorudan diğerine geçişte esneklik ve doğallık terk edilmemelidir.

4-Öğrencilerin derse karşı ilgisi ve işbirliği yapmaları sağlanmalıdır. Bu yöntemde öğrencinin bizzat derse katılımı şarttır. Herhangi bir sebeple sınıf, söz konusu yöntemle ders yapmaya hazır değilse, ortaya atılan sorulara öğrencilerden doyurucu cevaplar alınamıyorsa öğretmen ya yöntem değiştirilmeli ya da öğrencilerin derse katılmalarını sağlamalıdır. Çünkü iyi bir iletişim ortamı sağlanmadan söz konusu yöntemi uygulamak mümkün değildir.

5- Sınıftaki tüm öğrencilerin derse katılımı sağlanmalıdır. Öğretmen, sınıfa yönelttiği soruların yalnız belirli öğrenciler tarafından cevaplandırılmasına izin vermemelidir. Konuşmalara ve tartışmalara tüm öğrencilerin katılmalarını sağlamak için gerekli dikkat gösterilmelidir. Derse katılan öğrenci sayısı ne kadar çok olursa sınıfta birlik ve beraberlik duygusu sağlanmış ve tüm öğrenciler ilgili konuyu öğrenmiş olurlar.

6- Derste başlıca görev ve sorumluluğu öğrencilerin üstlenmesi sağlanmalıdır. Buldurma yönteminde dersin tüm akışını öğretmen yönlendirecektir. Ancak yeni bilgileri bulacak olan öğrencilerdir. Bu sebeple, öğretmenin sorduğu sorular, öğrencilerin her birini düşünmeye yöneltici nitelikte olmalıdır. Öğrencilerden uzun ve ayrıntılı cevaplar alınmasına çalışılmalı, derse katılma ve yeni bilgilere ulaşma sorumluluğunun kendilerine düştüğü iyice hissettirilmelidir.

7- Öğrencilerin kendi düşüncelerini rahatça ortaya koyabilmelerine imkan sağlanmalıdır. Sınıfın kurallarına uymak şartıyla öğrenciler kişisel görüş ve düşüncelerini cesaretle ortaya koyup savunabilmelidir. Çünkü buldurma yönteminin amaçlarından birisi de budur.

8- Dersin akışı içinde konudan uzaklaşılmalıdır. Çünkü soru cevap tekniği ile yeni bilgilerin buldurulmasına çalışılırken farkında olmadan ana konudan ayrılmak mümkündür. Öğretmen bu hususta dikkatli olmalı, böyle bir durumda yumuşak bir şekilde yeni sorularla konuya dönülmelidir.

9- Ders işlenirken ara sıra konunun anlaşılıp anlaşılmadığı kontrol edilmelidir. Bu amaçla zaman zaman geline nokta öğrencilere özetlettirilmeli ve önemli noktalara öğrencilerin dikkatleri çekilmelidir.

10- Buldurma yöntemiyle işlenecek bir ders iyi plânlanmış olmalıdır. Bu yöntemin uygulanmasında bir basamaktan diğerine geçişler bir plân dahilinde olmalıdır. Konunun ilerlemesi ve öğrencilerin ilgisinin devamı için bu şarttır. Bilgilerin dağınık ve birbirleriyle ilişki kurulamayacak şekilde verilmesi yeni bilgilere ulaşmayı zorlaştıracak gibi ilgiyi de dağıtabilir.

11- Öğrencilerin birbiriyle konuşmalarına, tartışmalarına izin verilmelidir. Konunun ilerlemesiyle bazen öğrenciler birbirleriyle konuşma ve tartışma noktasına gelebilirler. Böyle durumlarda konu dışına çıkılmadan ve istenilen yönde ilerleme oluyorsa öğrenciler kendi aralarında konuşabilirler.

12- Ders baştan sona soru cevap tekniği ile sürdürülmemelidir. Bu, sıkıcı olabilir. Öğretmen buldurmak istediği konuyla ilgili bir örnek olay anlatarak, film izleterek, bir resim

⁴⁶ J. Berbaum, *L'Action Pédagogique Dans L'Enseignement Du Second Degré* (Paris, 1971) s.112.

⁴⁷ F. Best, *Vocabulaire de l'Éducation* (Ed. Gaston Miqlaret), s.288.

göstererek dersin başında veya ortasında öğrencilerin dikkatlerini çekebilir. Buldurma yöntemi, sadece soru-cevap tekniğinin özel bir kullanım şeklini değil, bir çok tekniğin bir arada aynı amaçla kullanılmasını ifade eder.

13- İyi soru hazırlama kurallarına uyulmalıdır.

14- İyi soru sorma kurallarına uyulmalıdır.

15- Öğrenci sorularının alınmasındaki kurallara uyulmalıdır.

BULDURMA YÖNTEMİNİN ÜSTÜN YÖNLERİ

1- Buldurma yöntemi uygun bir şekilde kullanıldığı takdirde, öğrencilerin zihin yeteneklerini geliştirir. Bu yöntem dört tür düşünme etkinliğini sağlayabilir. a) Hazırlama, b) Yargılama, c) Karar verme (değerlendirme), d) Üretici (yaratıcı) düşünce; iyi plânlanmış ve iyi sorulmuş sorularla öğrencilerin düşünceleri sağlanır. Ezberlenmiş bilgilerin tekrarı yerine, açıklama ve yorum yapmayı gerektiren sorularla öğrenci düşünmeye sevk edilir. Öğrenci bu esnada, önceden öğrendiği bilgileri hatırlayacak, kavrayacak, uygulayacak, analiz, sentez, değerlendirme yapacaktır.

2- Öğretimin ne derece etkili olduğunu, öğrencilerin başarı derecelerini değerlendirme imkanı sağlar. Böylece öğretmen, öğretim hakkında geribildirim (dönüt) sağlamış olur. Bu, hem tüm olarak sınıflı hem de her bir öğrenciyi anlama imkanı verir. Bunun sonucu öğretmen, öğretimi öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve zihin seviyelerine göre ayarlar ve eksik bilgileri tamamlattırır.

3- Öğretmen, bu yöntemi bir anlamda kontrol aracı olarak kullanabilir. Öğrenci her an kendisine soru sorulacağını bilirse sürekli dersle ilgilenir. Çünkü ders boyunca öğrencilerin hepsinin dikkatini uyanık tutmak, onları konuya yönlendirmek oldukça güçtür. Halbuki dikkatin sağlanması önemlidir. Dikkat, öğrencinin enerjisini belli bir yönde harekete geçirir.⁴⁸ İşte buldurma yöntemiyle tüm öğrencilerin ders boyunca canlı, hareketli ve dikkatli olmaları sağlanmış olur.

4- Buldurma yöntemi, öğrencilerin eski bilgilerini tekrar etmeleri ve pekiştirmelerine yardımcı olur. Öğretimde tekrarın önemi büyüktür. Buldurma yönteminde bilgiler, öğrencilerin eski bilgilerinin hatırlatılması ve bazı dağınık bilgilerin bir araya getirilmesiyle buldurulur.

5- Bilgilerin sadece bilgi düzeyinde kalmayıp, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme seviyesinde öğrenilmesini sağlar. Öğretimde amaç da, öğrencinin öğrenme seviyesinin yükseltilmesidir.

6- Kalıcı öğrenmeyi sağlar. İnsanlar duyduklarından daha çok kendi söylediklerini hatırlarlar ve daha geç unuturlar. Bu yöntemde de amaç öğrencinin bilgiyi kendisinin bulmasıdır. Öğrencinin kendisinin bulduğu bilgileri akılda tutması, unutmaması daha kolaydır.

7- Öğrencilerin kişisel yaşantıları ile işlenen konular arasında ilişki kurmalarına yardımcı olabilir. Öğretimin başlıca amaçlarından birisi de, öğrencilerin kendi yaşantıları arasındaki bilgi, beceri ve tutumlar arasında bağlantılar kurabilmeleri ve bundan sonra sağlam genellemelerde bulunabilmelerini sağlamaktır.

8- Öğrencilerde değerlendirme yeteneğini geliştirir. Mevcut bilgilerden genellemeler yapabilmek, yapılan çalışmaların başarılı olup olmadığını belirlemek, çeşitli durumlarda en uygun davranışı gösterebilmek iyi bir değerlendirme yeteneğine sahip olmayı gerektirir. Bu yöntemde bilgiler eski bilgilerin hatırlanması, kavratılması, uygulanması, analiz, sentez ve değerlendirme yapılmasıyla buldurulmaktadır. Bu sebeple buldurma yöntemi öğrenciye bu imkanı sağlayabilir.

9- Buldurma yöntemi öğrencinin daha önce öğrendiklerini yeni alanlara transfer etmesini sağlar. Bir öğrenme kendinden sonra gelen öğrenmeyi kolaylaştırıyorsa olumlu

---

⁴⁸ Berbaum, L' Action s.112.

transfer gerçekleşmektedir. Bu yöntemin temelinde de öğrencilerin daha önce öğrendiklerinin üzerine yeni bilgileri kazandırma söz konusudur. Öğretimde transfer öğretim etkinliklerinin içinde önemli bir yere sahiptir.

10- Öğrencilerin güdülenmesini sağlar. Öğretmenin sorularına doğru cevap veren öğrencilere, öğretmen hemen geribildirim (dönüt) verecektir. Bu da onlara başarı zevki verecek ve öğrenme isteklerini artıracaktır. Geribildirim, olumlu pekiştirmeyle desteklenmesi daha da güdüleyici olur. Bilindiği gibi güdülemenin öğretimde etkisi büyüktür.⁴⁹

11- Öğrencilerin, arkadaşlarının değişik düşünce ve görüşlerini saygıyla dinlemelerinin yanında hoşgörülü olmalarına da yardımcı olabilir.⁵⁰

12- Öğrencinin konuşma yeteneğini ve ifade gücünü geliştirebilmek için uygulama yapma imkanı hazırlar.

13- Derse katılmayan veya çekingen davranan öğrencilerin derse katılmalarına yardım edebilir.

14- Öğretmen öğrenci iletişimini sağlar.

15- Birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirebilir.

BULDURMA YÖNTEMİNİN SINIRLILIKLARI (EKSİK VE YETERSİZ YÖNLERİ)

1- Zaman kaybına sebep olabilir. Bu yöntemde tanımlar, genellemeler öğrenciye hazır verilmediğinden bilgilere ulaşmak uzun zaman alabilir. Bu sebeple öğretmen plânlama aşamasında zamanı iyi ayarlamalıdır. Zaman ayarlaması yapılırken öğrencilerin kişisel farklılıkları dikkate alınmalı, her öğrencinin bilgiye ulaşmasını sağlayıcı yeterlilikte zaman verilmelidir. Buldurma yönteminde, öğrencilerin çok sık yanlış cevap vermelerinden veya konunun dağıtılmasından dolayı zaman kaybı artabilir. Zaman kaybını azaltmak için öğretmenin çok dikkatli davranması gerekir.

2- Her konuya uygulanamaz. Bu yöntem, tarihî olayların, öğretimine uygun değildir. Direkt olarak gözlenen, işitilen ve okunan, benzersiz, tekrarı söz konusu olmayan bir kerede meydana gelmiş tarihî oluşum ve buluşlar buldurma yöntemiyle öğretilemez.

3- Soruların çoğunluğu öğretmenden tarafından sorulur. Öğretimde esas olan sorunun, öğrenciden gelmesidir. Bu yöntemde ise soru soran sürekli öğretmendir. Bu eksikliği gidermek için öğretmen öğrencilere soru sorma imkânı vermelidir.

4- Her konu için uygun sorular hazırlamak güçtür. Öğretmen ,soru hazırlama ve soru sorma, tekniklerini çok iyi bilmelidir.

5- Kalabalık sınıflarda uygulamak oldukça zordur.

6- Dikkatli kullanılmazsa sınıfta gürültüye ve kargaşaya sebep olabilir.

7- Bazen soru cevap bir kaç öğrenci ile devam edebilir. Bu durumu engellemek için öğretmen dikkatli olmalı, tüm sınıfın derse katılımını sağlamalıdır.

8- Sorulara cevap veremeyen öğrencilerin kendilerine güvenleri azalabilir. Ayrıca bu öğrencilerin öğretmene karşı olumsuz tavır almaları mümkündür. Bunu önlemenin yolu, öğretmenin çok hoşgörülü olmasıdır.

9- Öğrencilerin uygun olmayan ve gereksiz cevap vermeleri öğretmeni zorlayabilir. Böyle durumlarda öğretmen ,sinirlenmemeli, sabırlı olmalıdır.

10- Bu yöntemin sadece soru cevap şeklinde anlaşılacak, başka tekniklerden yararlanılmayıp sonucu, sürekli sorular sorularak ders işlenmesi ,dersi sıkıcı hale getirebilir.

NİÇİN BULDURMA YÖNTEMİ?

⁴⁹ Berbaum, L'Action s.114.

⁵⁰ Berbaum, L'Action s.115.

Yaşamakta olduğumuz çağa "bilgi çağı" da denilmektedir. Bunun sebebi bilginin gücünün ve ürünlerinin hayatın her alanında derinliğine hissedilmesi olsa gerektir. Günümüzde çocukların daha erken yaşlarda okula başlaması ve okula harcanan zamanın genişletilmesi, bilgi patlaması karşısında ders programlarının her yıl değişmesi gereği, çağın bir zorunluluğu olmuştur. Hızla gelişen ve değişen bilgilerin çeşitli elektronik yöntem ve araçlarla depolanması mümkün hale gelmiştir. Bilgi patlaması olgusu karşısında okullarda verilen öğretim yetersiz kalmaktadır.⁵¹

Yeni bilgilerin hepsini depolayabilecek elektronik aletler olmasına rağmen insan hafızasının ise kapasitesi artırılmamaktadır. Artık bilgileri ezberlemek yerine anlamak ön plâna çıkmıştır. Anlama olayı bilginin ilerlemesinde de bir araç olmakta, yeni buluşlara yol açmaktadır.⁵²

"Anlama, bilgiyi nasıl yapılaştıracağımızı bilmeyi içerir; parçalar, nasıl birbirine bağlayacağımıza, bilgi parçacıklarını bir diğeriyle nasıl ilişkilendireceğimizi içerir. Başka bir deyişle, olguları, bilgileri incilere benzetirsek anlama bunları birbirine bağlayan bir sicim olmaktadır. Gerçek anlamıyla öğretim böylesi bilginin aktarılması, kazandırılmasıdır. Bir telefon numarasının, bir tarihin, bisiklete nasıl binileceğinin bilinmesi türünden bilgilerde anlama zorunlu değildir. Nitelikli öğretim, temelde anlamının olduğu bilginin kazandırılmasıyla mümkün olabilir. Bunun sonucunda kazanılan bilginin temellendirilmesi, (ezberlenmesi değil), açıklanabilmesi, yeni bilgiler üretilebilmesi mümkün olabilecektir. Başka bir kişinin otoritesine dayanılarak kabul edilen bir şey olmayıp, öğrencinin kendisi tarafından ulaşılan, kendine mal ettiği, sorgulanmasıyla kendinin kıldığı, kendine dayanarak kabul ettiği bilgi olacaktır."⁵³

Çağımızda Çocuğun Antropolojisi veya Pedagojik Antropoloji gibi bilimler, plânlı ve yöntemli etkilenmeleri, yani eğitim ve öğretimi daha güçlü kılacak görüşleri ve tecrübeleri belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre, eğitim ve öğretimin aracı olan derslerin, öğrenci tarafından anlaşılıp benimsenmesi için iki şey kaçınılmazdır:

1. Dersi öğrenciye yaklaştırmak.

2. Konuları, onun yaşadığı hayattan, çevresinden çıkartmak.⁵⁴ Dersi öğrenciye yaklaştırmamanın yollarından birisi onu derse bizzat katarak, öğrenmeyi zevk haline getirmektir. Geçen yüzyılın sonundan itibaren öğrenciye göre eğitim ile benimsenmiştir. Bu sebeple, gelişme açısından farkları belirlemek amacı ile yöntemler geleneksek ve çağdaş olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

Geleneksel öğretme yöntemlerinde, bütün faaliyetler öğretmenin merkezde olduğu görüşüne göre biçimlendirilmiştir. Öğretmen aktif, öğrenci pasif alıcı durumdadır. Bütün roller öğretmende toplanmıştır. Grup halinde öğretim söz konusudur. Sınıfta sözel etkileşim büyük ağırlık taşır.

Çağdaş öğretme sistemlerinde ise, öğretmenin rolü daha değişiktir. Öğretmen, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştırma, öğrenciye rehberlik etme, öğrenme sürecine öğrencinin katılımını ve katkısını sağlama ve öğrenciyi sürekli güdüleme ile yükümlüdür. Bu nedenle öğretmenin kullanacağı yöntemler, yukarıdaki etkinlikleri gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır. Öğrencinin, öğrencinin öğrenme çevresiyle aktif bir çaba ile etkileşimi veya öğrenciye "ne sunulduğu"ndan çok "öğrencinin ne yaptığı" ile oluştuğu görüşü, yöntemlerin kullanılış biçimini değiştirmiştir. Öğretme işinde kullanılacak yöntem ve araçların,

⁵¹ Sabri Büyükdüvenci, "Nitelikli Eğitim Sorunu" Özel Kültür Okulları Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, **Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu, Eğitimde Nitelik Geliştirme** (İst., 1992) s.32.

⁵² Mubahat Türker Tüyel, "İleri Dil ve Dil Transferi Üzerine Ön Düşünceler", **Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Türk Tarih Kurum Yay., (Ank., 1978) s.140.

⁵³ Büyükdüvenci, "Nitelikli" s.32.

⁵⁴ Beyza Bilgin, "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri", **A.Ü. İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi**, sayı:5 (Ank., 1982) s.157.

öğrencinin, dikkatini sürekli tutma, hatırlamasını uyarma, ipuçlarını kolayca yakalaması ve öğrenme işine bizzat katılmasını sağlama gibi işlevleri olmalıdır."⁵⁵

Öğretim etkin bir süreçtir. Bu süreç içinde öğrenci de mümkün oldukça etkin kılınmalıdır. Öğrencinin katılmadığı bir ders ortamında öğrenme azalmakta, hazırcılık geliştirmekte ezberle yönelim artmaktadır. Öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkması için konuşması ve derse etkin katılımı sağlanmalıdır.

Buldurma yöntemi; öğrencinin belli bir konuyla ilgili mevcut bilgilerinden hareketle, soru-cevap tekniğini kullanarak, yeni bilgilere ulaşmasını sağlayan, öğretmen ve öğrencinin ortak etkinliğine dayalı, güdüleyici bir öğretim yoludur.

Buldurma yönteminin uygulanmasında takrir ve diğer yöntem ve tekniklerden farklı olarak, dersin başında öğretmen kavramların ve genellemeleri öğrenciye vermez. Öğrenci, sorulan soruların, cevapların ve verilen örneklerin yardımıyla öğretmenin rehberliğinde kavramlara, genellemelere kendisi ulaşır. Bu yöntemde, hem öğrenci hem de öğretmen ortak çaba harcarlar. İşte bu sebeple buldurma yöntemi öğretimde önemli bir yere sahip olabilir. Ayrıca davranışların sadece bilgi düzeyinde kalmayıp, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme seviyesinde öğrenilmesine de katkıda bulunabilir.

ÖZET VE ÖNERİLER

Öğretimde amaçlara ulaşabilmek için, tekniklerin, işlenecek konunun, araç-gereç ve kaynakların bütünlük içinde hizmete sunulmasında izlenen öğretim yoluna öğretim yöntemi denir.

Buldurma yöntemi, öğrencinin belli bir konuyla ilgili mevcut bilgilerinden hareketle soru cevap tekniğini kullanarak yeni bilgilere ulaşmasını sağlayan, öğretmen ve öğrencinin ortak etkinliğine dayalı güdüleyici bir öğretim yöntemidir. Bu yöntemde bilgiler öğrenciye hemen sunulmaz. Öğrenci sorulan soruların, cevapların ve verilen örneklerin yardımıyla öğretmenin rehberliğinde kavramlara, genellemelere, yeni bilgilere kendisi ulaşır.

Buldurma yöntemi, soru cevap tekniğinin özel bir kullanım şeklidir. Soru cevapla doğurtma yöntemini ilk olarak Sokrates uygulamıştır. Sokrates'in felsefede teke tek uyguladığı yöntemin öğretimde (öğretmen) (öğrenciler) şeklinde uygulanması açıklanmış ve buna buldurma yöntemi denilmiştir.

Buldurma yöntemi ile önceden bilinmeyen tarihî olaylar ve bilgiler öğretilmez. Ancak öğrencinin daha önce gördüğü, öğrendiği bilgilerden hareketle yeni bilgiler kazandırılabilir. Bu nedenle bu yöntem bazı konuların öğretiminde kullanılabilir. Çünkü öğrenciler her gün, aile içinde, okulda, yolda, radyoda, televizyonda ve gazetelerde yeni bilgiler öğreniyorlar. İşte buldurma yöntemi ile, çocuğun, gencin ve yetişkinin çevresinden ve diğer derslerden edindiği bilgileri transfer etmesi sağlanmış olmaktadır. Böylece ders ve disiplinler arasında bilgi alış veriş ve daha önce öğrenilenlerin kavranması ve yorumlanması sağlanmaktadır. Bu yönü ile, söz konusu yöntem, öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumları sadece bilgi düzeyinde değil, analiz, sentez, değerlendirme düzeyinde öğrenmelerini sağlayan bir öğretim yöntemidir.

Buldurma yöntemini plânlarken ve uygularken, konular anlamlı, temel ilke ve kavramlara dayalı bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenmelidir. Böylece öğrenci eski bilgilerini hatırlayarak, onlar arasındaki ilişkileri kavrayarak, analiz ve sentez yaparak yeni bilgilere ulaşacaktır. Bu yöntemde bilgilere çoğu zaman tümevarım yoluyla ulaşılır.

Bu yöntemde ders, öğretmen ve öğrencinin ortak çabaları ile yürütülür. Öğretmenin görevi, soru cevap tekniğini diğer tekniklerin de yardımıyla iyi kullanmak ve öğrencinin yeni bilgileri keşfetmesine yardımcı rehberlik etmektir. Öğrencinin görevi ise, önce derse karşı ilgi duyarak ve sorulan sorulara düşünerek cevap vererek yeni bilgilere ulaşmaya çalışmaktır.

---

⁵⁵ Fidan, Okulda s.167-168.

Böylece hem öğrenci, hem de öğretmen derste aktif durumda olmaktadır. Ayrıca, öğrenci yeni bilgilere ulaştıkça sevinecek ve derse karşı ilgisi artmış olacaktır. Öğretimde güdülemenin önemi çok açıktır. Bu yönüyle yöntemimiz, öğrenci motivasyonunu artırıcı bir özelliğe de sahiptir.

Buldurma yönteminin seçiminde göz önünde bulundurulması gerekli bazı hususlar vardır. Bunların başında işlenecek konunun özelliği gelmektedir. Öğrencilerin hiç duymadığı, görmediği, bilmediği konularda bu yöntem uygulanamaz. Önceden bilinmeyen tarihî olaylar, soyut konuların öğretiminde diğer yöntemler tercih edilmelidir. Bunun yanında öğretmenin bu yöntemle işleyeceği konuyu çok iyi bilmesi gerekmektedir. Çünkü o, hazırlayacağı bir dizi mantıklı sorularla konuyu öğrenciye buldurabilmesi için, konuyu iyi plânlama ile ortaya koymalıdır.

Söz konusu yöntemin plânlanmasında önce dersin amacının ve bu amacın gerçekleşmesi için gerekli davranışların belirlenmesi gerekmektedir. Amaç ve davranışları gerçekleştirmek için, konunun belirlenmesini, konunun analizinin yapılması izler. Konu, analizinden sonra ders saatine göre sınırlandırılmalıdır. Belirlenen konular basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta, yakından uzağa şeklinde sıralanmalıdır.

Bu yöntemde derse başlarken öğrencinin bildiği noktadan başlamak için, onun hazır bulunuşluk düzeyi (veya giriş davranışları) belirlenmelidir. Çünkü yeni bilgiler bunların üzerine bina edilecektir. Dersin plânlanmasında istenen bilgiyi sağlayıcı uyarıcılar, kaynak, araç ve gereçler belirlenmeli ve konu ile ilgili film, slayt, resim, tablo gibi ders yardımcıları kullanılmalıdır. Diğer önemli bir nokta da konunun işleniş basamaklarının tespit edilmesidir. Öğretmen konuya nereden başlayacağını ve hangi basamaklarla ilerleyeceğini bilmeli ve buna göre hareket etmelidir.

Buldurma yönteminde konunun iyi plânlanmasının yanında öğretmenin kişiliğinin de önemi büyüktür. Bu yöntemi uygulayacak öğretmen öğrencilere daha çok sabırlı, hoşgörülü ve yumuşak davranmak zorundadır.

Bu yöntem öğrencilerin zihin yeteneklerini geliştirmenin yanında öğrencilerin ne derecede başarılı olduğunu yani, öğretimin etkililiğini değerlendirme imkanı da sağlar. Böylece öğretmen, öğretimi öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve zihin düzeylerine göre ayarlayabilir. Öğretimde, ders boyunca öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini uyanık tutmak oldukça önemlidir. Buldurma yönteminde öğrenci her an kendisine soru sorulabileceğini bildiği için, dikkatini sürekli uyanık tutulabilir.

İnsanlar duyduklarından daha çok, kendi söylediklerini hatırlarlar ve daha geç unuturlar. Bu yöntemde doğruları öğrenciler kendileri söyledikleri için öğrenilenler daha kalıcıdır. Öğrenmede tekrarın önemi büyüktür. Buldurma yönteminde eski bilgilerin tekrarı ve pekiştirilmesi vardır. Bu öğretim yönteminde öğrenciler, kişisel yaşantıları ile işlenen konular arasında ilişki kurabildikleri gibi, daha önce öğrendikleri bilgileri yeni alanlara transfer de yapabilirler.

Bunların yanında, buldurma yöntemi, öğrencilerin konuşma yeteneğini geliştirmelerine, arkadaşlarının değişik düşünce ve görüşlerini dinlemelerine, hoşgörülü olmalarına yardımcı olurken, öğretmen öğrenci iletişimini sağlayarak birlik ve beraberlik duygusunu da geliştirebilir.

Yöntemin, en olumsuz yönü ise, çok zaman alıcı olmasıdır. Çünkü bu yöntemde bilgiler, tanımlar, genellemeler, hükümler öğrenciye hazır olarak verilmez. Öğrenci bunlara kendisi ulaşır. Bir de sınıfta bulunan öğrenci sayısının fazla olması bu yöntemin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. idealde 30 kişilik bir sınıfta bu yöntem verimli bir şekilde uygulanabilir. Buna rağmen, öğretmenin biraz yorulmasıyla fazla öğrenci grubuna da uygulanabilir.

Buldurma yöntemi iyi plânlanmaz ve dikkatli uygulanmazsa sınıfta gürültüye sebep olabileceği gibi, sınıftaki bir kaç öğrenci ile dersin devam etmesi durumunu oluşturabilir. Aynı şekilde sorulara cevap veremeyen öğrencilere hoşgörülü davranılmaması durumunda, öğrencilerin kendilerine güvenleri azalabilir. Bu yöntem sadece soru-cevap tekniği olarak

anlaşılarak başka tekniklerden yararlanılmaz ve sürekli sorular sorarak ders işlenirse, sıkıcı hale gelebilir.

Bu çalışmada, buldurma yönteminin teorik yönü ortaya konulmuştur. Bu araştırmada ortaya konulan bilgiler öğretmenler tarafından derslerde uygulanmalıdır.

Bu yöntemin etkililiği alan araştırmaları ile ortaya konulmalıdır.

Geliřtirilen yöntem ve teknikler değişik kanallardan öğretmenlerimize ulaştırılmalıdır.

Eğitim alanında üzerinde düşünülmesi ve çözülmesi gerekli pek çok sorununuz vardır. Bu alışma, yapılması gerekenlere küçük bir katkı olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aydın, Mehmet Zeki, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Buldurma (Sokrates) Yöntemi**, A.Ü. S.B.E. basılmamış doktora tezi, (Ankara, 1993).
- Aydın, Mehmet Zeki, **Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi**, (Ankara, 1998).
- Bayraktar, M. Faruk, **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, (İst. 1984).
- Berbaum, J., **L'Action Pedagogique Dans L'Enseignement Du Second Degre** (Paris, 1971).
- Best, F. **Vocabulaire de l'Education** (Ed. Gaston Miqlaret), PUF, (Paris, 1979).
- Bilen, Mürüvvat, **Plândan Uygulamaya Öğretim** (Ank., 1990).
- Bilgin Beyza ve Selçuk, Mualla, **Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri**, (Ank, 1991).
- Bilgin, Beyza, "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri", **A.Ü. İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi**, sayı:5 (Ank., 1982) s.157.
- Birand, Kamuran, **İlk Çağ Felsefesi** (Ank., 1964).
- Bossing, Nesson L, **Orta Dereceli Okullarda Öğretim I-II**, (Çev: Necmi Sarı), M.E.Basımevi, (İst., 1955).
- Büyükdüvenci, Sabri, **Eğitim Felsefesi (Yazılar)** (Ank. 1987) .
- Büyükdüvenci, Sabri, "Nitelikli Eğitim Sorunu" Özel Kültür Okulları Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, **Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu, Eğitimde Nitelik Geliştirme** (İst., 1992) s.32.
- Büyükdüvenci, Sabri, **Hayatboyu Eğitim** (Ank. 1986) A.Ü. Sos. B. Ens. basılmamış Dr. tezi.
- Eğitim Ansiklopedisi**, Ansiklopedi Yayınevi (Ank. 1966).
- Enç, Mitat, **Eğitim Ruhbilimi** (İstanbul 1981).
- Fidan, Nurettin, **Okulda Öğrenme ve Öğretme** (Ankara 1986).
- Foulquié, Paul, **Dictionnaire de la Langue Pedagogique** (Paris, 1991).
- Gökberk, Macit, **Felsefe Tarihi** (İst. 1988).
- Hançerlioğlu, Orhan, **Düşünce Tarihi** (İst. 1974).
- Hızal, Alişan, **Programlı Öğretim Yönteminin Etkinliği**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay. (Ankara 1982).
- Hilav, Selahattin, **100 Soruda Felsefe El Kitabı** (İst. 1981).
- Konstant, D., "Katehetik", **A Dictionary Of Religious Education**, (London, 1984) s.60.
- Küçük, Hasan, **Mukayeseli İslâm ve Batı Felsefesinde Sistematik Problemler** (İst. 1980).
- Legendre, Renald, **Dictionnaire Actuele De l'Education**, Librairie Larousse, (Paris, 1988).
- Leif, J. ve Rustin, G., **Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji**. Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları (Ank. 1974).
- Minder, Michel, **Didactique Fonctionnelle, Objectifs, Strategies, Evaluatation Education** (Bruxelles 1991).
- Neiman, By Alven, "İronic Schooling: Sokrates, Pragmatism and the Highen Learnig" **Educational Theory**. (Newyork 1991) vol 41 No. 4, s. 371-384
- Pazarlı, Osman, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metodları**, (İst. 1967).
- Platon, **Devlet**, Çev: S. Eyüboğlu ve M.A. Cimcoz (İst. 1962).
- Raşit Öymen, Hıfzurrahman, **Eğitim Tarihi I**. (Ank. 1969).
- S. P. Little, "Maieutic" **Harper's Encyclopedias of Religious Education** (Newyork 1990) s.605-606.
- Türker Tüyel, Mubahat, "İleri Dil ve Dil Transferi Üzerine Ön Düşünceler", **Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Türk Tarih Kurum Yay., (Ank., 1978) s.140.
- Variş, Fatma, **Eğitimde Program Geliştirme** (Ankara 1988).